

HACI BEKTAŞ VELİ (13. YÜZYIL)

Gerçek ismi, Seyyid Muhammed bin İbrahim Ata'dır. Horasan Nişabur doğumludur. Lokman Parende'den ilk eğitimi almış ve Ahmet Yesevi (1103-1165)'nin öğretilerini takip etmişti. Ondan dolayı Yesevi'nin 'halife'si olarak kabul edilmektedir. Anadolu'ya geldikten sonra kısa zamanda tanınarak kıymetli talebeler yetiştirdi. Hacı Bektaş-ı Veli kendisinin de bağlı olduğu "Ahilik Teşkilatı" ile, Osmanlı Devleti'nin kuruluş devrinde Anadolu'da sosyal yapının gelişmesinde önemli katkılarda bulundu.

Horasan ve Erdebil'de aldığı tekke eğitimi, Anadolu'ya geliş yolu ve Anadolu'da bulunduğu yerler dikkate alındığında, Hacı Bektaş Veli, Yesevilik, Melamilik, Batınilik, İsmaililik, Ahilik, Babailik, Mevlevilik, Kalenderilik gibi dönemin inanç ve anlayışlarını, yakından tanıyordu.

Hacı Bektaş Veli, 13. Yüzyıl'da yaşamış bir mutasavvıf ve düşündürdür. O, Anadolu'yu Türkleştiren Türkmen gücünün hayatına şekil veren bir halk lideridir. Hacı Bektaş Veli'ye bağlı Türkmen'lere, Bektaşî denilmiştir. Bugün Hacı Bektaş Veli, Anadolu gibi Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya, Bosna, Arnavutluk, Macaristan, Romanya gibi ülkelerde bile Türkler arasında bilinen, saygıyla anılan bir önderdir.

Öte yandan, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda da Hacı Bektaş Veli'nin düşünceleri etkili oldu. Osmanlı Devleti, Türkmen göçebelerine dayanan bir özellik taşıyordu. Bu beyliğin kurucusu Osman Bey, eşitlikçi bir dünya görüşünü temsil ediyordu. Osmanlı Devleti Balkanlar'a geçince Bektaşî düşüncesinin eşitlikçi, insancıl özünden de yararlandı.

Osmanlı Devleti, devşirme denilen Hıristiyan çocuklarından oluşturduğu orduyu Hacı Bektaş Veli'nin düşüncelerinden yararlanarak eğitti ve şekillendirdi. Yeniçeri Ordusu denilen bu ordunun başında bulunan ağa da Bektaşî idi. Yeniçeri ordusu, törenlerde gülbank çeker (dua okur) ve bu gülbankta da Hacı Bektaş Veli'nin adı anılırdı. Duanın şöyleydi: "**Allah, Allah! İllallah! Baş uryan, sine püryan, kılıç al kan. Bu meydanda nice başlar kesilir. Kahrımız, kılıcımız düşmana zıyan! Kulluğumuz padişaha ayan! Üçler, yediler, kırklar! Gülbang-i Muhammedi, Nûr-i Nebi, Kerem-i Ali... Pirimiz, sultanımız Hacı Bektaş-ı Veli'nin demine devranına hu diyelim hu!**" diyerek savaşa başlamaları, bunun manidar bir ifadesidir.

Hacı Bektaş Veli sadece bir düşünür ve din adamı değil, devlete şekil veren siyasal bir kimlik olarak da son derece önemlidir.

Hacı Bektaş Veli, 1273 tarihinde öldüğü kesin olan Mevlana Celalettin-i Rumi ile çağdaştır. Bu çağdaşlığı, Mevlevi kaynakları ortaya koymaktadır. Bu iki ulu kişinin arasında güçlü bir bağlantı olduğunu, tarih göstermektedir.

Ahi Evren'le çağdaştır.

Hacı Bektaş Veli, 1263-1264 tarihlerinde Anadolu'dan Kırım'a geçen Alevi Türkmen'lerin başında bulunan Sarı Saltuk'un da mürididir (Öğretmenidir).

Hacı Bektaş; Taptuk Emre'nin; Taptuk Emre de Yunus Emre'nin mürididir. Bugün, Yunus Emre'nin 1320 civarında Hakka yürüdüğünü (öldüğünü) biliyoruz. Yunus Emre'nin manevi gıdasını veren de Hacı Bektaş'tır.

Hazırlayan: astagos

Hacı Bektaş Veli hakkında, onun yaşadığı dönemi çok iyi bilen Elvan Çelebi tarafından yazılmış bulunan Menakıbül Kudsiye'de geçen beyitlerden anlaşılıyor ki Hacı Bektaş Veli ve yanındaki yoldaşları 1240 yılında çıkan Baba İlyas isyanına katılmamışlardır. Bu kayıtlardan şunu da anlıyoruz ki Osmanlı Devleti'ni kuran Osman Gazi'nin kayınpederi Şeyh Edebalı de Baba İlyas'ın öğrencilerindendir ve Hacı Bektaş Veli ile akran bilgilerden birisidir. Bu bilgiler gösteriyor ki Hacı Bektaş veli isyan edenlere katılmamıştır. Fakat o, isyana katılmış güçlerden bir bölümünü alıp devletin ulaşip katledemeyeceği bir noktaya taşımış ve oraya yerleştirmiştir. İşte o nokta da Karacahöyük olmuştur.

Hacı Bektaş Veli'nin mekânı ve makamı olarak bilinen Hacıbektaş İlçesi, bugün Nevşehir'e bağlı bulunuyor. Kırşehir ile Nevşehir arasındaki bu ilçe, ünlü Kapadokya havzasında yer alır.

Hacı Bektaş-ı Veli'nin Makalat adlı Arapça bir eseri vardır. Makalat'ın asıl nüshaları tetkik edildiğinde, onun; İslam dinine sıkı sıkıya ve sağlam bir şekilde bağlı, İslamiyet'e uymayan davranışlara şiddetle karşı çıkar.

Hacı Bektaş Veli Karacahöyük'te hayata gözlerini yummuş ve burada toprağa verilmiştir. Onun mezarı çevresinde derhal bir türbe oluşturulmuş ve burası kısa sürede dergaha çevrilerek (halk üniversitesi haline getirilerek) merkez nokta yapılmıştır. Karacahöyük'te, Hacı Bektaş Veli'nin makamına onun soyundan gelen ve Çelebiler denilen çocukları oturmuşlardır. Karacahöyük adı, daha sonra Hacı Bektaş Veli'ye saygı ile Hacıbektaş'a çevrilmiştir.

Hacı Bektaş Veli, kendi döneminde tanınmaktadır ve Mevlana, Baba İlyas, Ahi Evren'le çağdaştır. Kaynaklar bu dönemin ünlülerinin ilişkilerini mistik bir dille anlatırlar. Döneme ait bilgiler aktaran Aşıkpaşazade, Eflâki, Elvan Çelebi, Vasiti gibi yazarlar, Hacı Bektaş'a ait bilgilere yer vermişlerdir. Ölümünden sonraki yıllarda, hakkında "Vilayetname" düzenlenir. Adına tarikat kurulur. Mevlevi inançlı Eflâki'nin, Hacı Bektaş Veli'yi kendi tarikat önderleriyle kıyaslayarak, küçük düşürücü öyküler anlatması, dönemin mezhep ve tarikat bağına bağlılığından kaynaklanmaktadır. Alevi- Bektaşilik ile ilgili belge ve kaynakların yok edildiği de, tarihsel bir gerçektir. Bu durum da, Hacı Bektaş Veli'ye ilişkin, sağlıklı bilgilere ulaşılmasına engel olmuştur.

Hacıbektaş ilçesinin orta yerinde, büyük bir bahçenin çevirdiği, batıdan doğuya doğru uzanan, üç avlu içerisindeki türbeler ve diğer hizmet yapıları, Hacı Bektaş Veli Külliyesi'ni oluşturmaktadır. İlk yapı olan 'Çile Damı' Hacı Bektaş Veli'nin sağlığında inşa edilmiş, çeşitli zamanlarda yapılan eklentiler ve yenilemelerle Külliye bugünkü şeklini almıştır. Hacı Bektaş Veli'nin türbesi, Orhan Gazi zamanında, 1338 yıllarında, nisbeten basit bir yapı olarak Çile Damı'na eklenmiştir. Türbe bugünkü şekliyle, sekizgen bir zemin üzerinde, Murat (Hüdavendigâr) hayatta bulunduğu sırada, Hacı-Bektaş Veli'nin oğlu Seyyid Ali Sultan tarafından, 1385 yılında yeniden yaptırılmıştır. 1485-1486 yıllarında 2. Beyazıt tarafından türbenin çevresi tanzim edilmiş ve kubbesi kurşunla kaplanmıştır. Osmanlı Sultanı 2. Mahmut 1827 yılında, türbeler dışında kalan tüm külliye binalarını yıktırarak, Dergah Avlusu'nun doğu köşesindeki camiyi yaptırmıştır. Külliye, 1869-1870 yıllarında Osmanlı hükümdarı Abdülaziz'in gönderdiği mimarlar tarafından, Hacı Bektaş Veli Dergahı postnişini Ali Celalettin Çelebi'nin nezaretinde yeni baştan yapılmış ve türbeler onarılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü 1958-1959 yıllarında tamire muhtaç yerleri onartmış ve 16 Ağustos 1964 yılında Külliye, müze olarak açılmıştır.

Hazırlayan: astagos

İDDİALAR

Tarihçi Âşıkpaşazâde'nin (Ölümü:1481) 1478'de yazdığı Vekayinâmesinden, Hacı Bektaş Veli'nin kardeşi Menteş ile Horasan'dan gelerek, 1240 yılındaki Babai ayaklanmasının öncüsü Baba İlyas'ın yanında yerlerini aldıklarını öğreniyoruz. Hacı Bektaş'ın Anadolu'ya gelmesini beyan edeyim” diye başlayan Âşıkpaşazâde'nin anlatımı şöyle: “Bu Hacı Bektaş Horasan'dan kalktı. Bir kardeşi vardı, Menteş derlerdi. Birlikte kalktılar. Anadoluya gelmeye heves ettiler.. O zamanda Baba İlyas gelmiş, Anadolu'da oturur olmuştu. Meğer onu görmek isteğiyle gelmişler. Onun dahi hikayesi çoktur. Hacı Bektaş kardeşiyle Sivas'a, Sivas'tan Baba İlyas'a geldiler. Oradan Kırşehir'e, Kırşehir'den Kayseri'ye geldiler.Hacı Bektaş kardeşini Kayseri'den gönderdi. Vardı Sivas'a çıktı. Oraya varınca eceli yetişti onu şehit ettiler.”

Baba İlyas'ın örgütlediği, Baba İshak'ın yönettiği 1240'daki Babai ayaklanmasında Sivas'da öldüğü anlaşılan Menteş ile kardeşi Hacı Bektaş Veli'nin yollarının, ayaklanmadan önce ayrıldığı; Hacı Bektaş Veli'nin Babailerin kırımını sonuçlanan, Malya Ovası'ndaki savaşa katılmadığı ve Sulucakarahöyük'e (Hacıbektaş'a) geldiği anlaşılmaktadır.

Aşıkpaşazade'ye göre, Hacı Bektaş Veli kendinden geçmiş bir meczub idi. Tarikatı ve müridleri yoktu. Hacı Bektaş Veli'nin; Aşıkpaşazade'nin Hatun Ana dediği (Vilayetnamede Kutlu Melek- Fatma Ana- Kadıncık Ana isimleri ile anılan), manevi bir kızı olduğunu; tasavvuf öğretisini ve kerametlerini ona emanet ettiğini; Hatun Ana'nın da bunları Abdal Musa'ya aktardığını, Aşıkpaşazade'den öğreniyoruz. Bu bilgiyi, Abdal Musa Vilayetnamesi de doğrulamaktadır. Bu bilgiler, o çağdaki "kadının", erkek müridi olacak kadar, yüksek bir statüye sahip olduğunu göstermektedir. Vilayetname'deki anlatımlar da, İslami dönemdeki kısıtlamalardan önce, kadının sosyal yaşamda etkin bir yerde olduğunu ortaya koymaktadır. Meclislerde erkeklerin yanında yer almakta ve yabancı konuklara hoş geldin diyebilmektedirler.

Vilayetname'de, Hacı Bektaş Veli'nin Osman Gazi'ye kılıç kuşatıp Elif Tac giydirdiği yazılı ise de, Aşıkpaşazade bu konuda açık ve kesin bir bilgi vererek, Hacı Bektaş Veli'nin Osmanlı Hanedanından kimse ile görüşmediğini açıkca ifade etmektedir. Aşıkpaşazade, Eflâkî ve Elvan Çelebi'nin anlatımları ile Hacı Bektaş Veli Türbesinden gelen ve Ankara Kütüphanesinde korunan, Ciritli Derviş Ali (Resmî Ali Baba) tarafından 1176 (1765)'da kopya edilmiş Vilayetnamede, Hacı Bektaş Veli'nin 606 (1209/1210)'da doğduğu, 63 yıl yaşayarak 669 (1270/1271)'de öldüğüne dair verilen bilgi örtüşmektedir. 1281'de, 23 yaşındayken Kayı Boyu'nun yönetimini üstlenen Osman Gazi'ye, Hacı Bektaş Veli'nin kılıç kuşatıp Elif Tac giydirmesinin, Hacı Bektaş Veli ile ilişkilendirilen Yeniçeri Ocağının kurulmasından sonra, Vilayetname'ye eklenmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Hacı Bektaş Veli'nin çocuklarının olup olmadığı, Alevi ve Bektaşiler arasında ihtilaf konusu olmuştur. Ortaya atılan farklı iki iddia vardır. Çelebiler, Hacı Bektaş Veli'nin Fatma Nuriye veya Kadıncık Ana (Kutlu Melek)'dan Seyyid Ali Sultan (Timurtaş) adlı bir çocuğun dünyaya geldiğini, kendilerinin de bu soydan olduklarını iddia etmektedirler. Babağan (Babalar) kolu ise, Hacı Bektaş Veli'nin mücerret kaldığını, dünyadan da mücerret olarak göçtüğünü iddia etmektedirler. Bu grup mensuplarına göre, bugün Hacı Bektaş Veli'nin evladı olarak bilinenler, Pir'in Kadıncık Ana'dan gelen nefes (yol) evladlarıdır. İhtilafli olan bu konuda, karşılıklı iddialar ileri sürülmüştür.

Hayatının büyük bir kısmını Sulucakarahöyük'te (Hacıbektaş) geçiren Hacı Bektaş Veli, ömrünü de burada tamamlamıştır. Mezarı, Nevşehir İli'ne bağlı Hacıbektaş İlçesi'nde bulunmaktadır.

Hazırlayan: astagos